

Ćwiczenie 5 – Twardość wody, wymiennicze jonowe

Zagadnienia: twardość wody, sposoby wyrażania twardości wody, żywice jonowymienne, analiza miareczkowa, kompleksometria, EDTA, znaczenie jonów Ca^{2+} i Mg^{2+} dla zdrowia człowieka

Wykonanie ćwiczenia

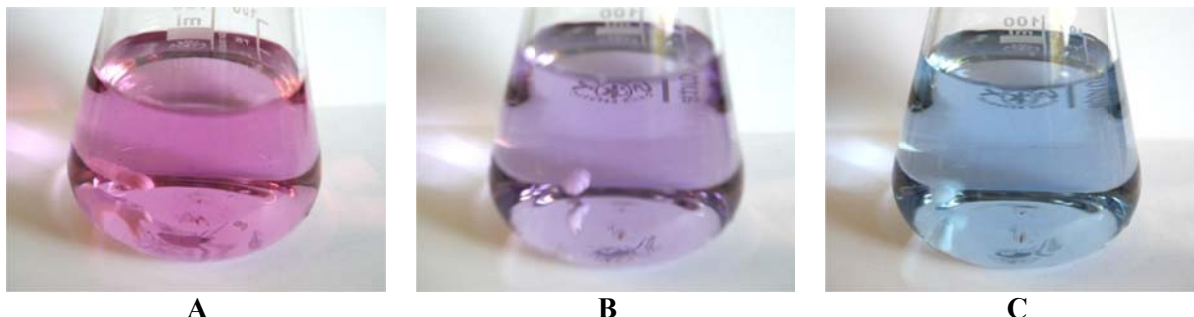
A. Przygotowanie titranta (0,02 M Na_2EDTA)

1. Na wadze technicznej umieść czyste i suche naczynko wagowe, a następnie wytaruj wagę;
2. Do naczynka wsyp około 3,7 g diwodnej soli disodowej kwasu wersenowego (Na_2EDTA);
3. Zamknięte naczynko z Na_2EDTA umieść na szalce wytarowanej wagi analitycznej, zanotuj masę naczynka z substancją;
4. Zawartość naczynka przesyp (przy pomocy lejka) do czystej kolby miarowej o pojemności $0,5 \text{ dm}^3$ (**UWAGA: nie wydrapuj ani nie splukuj resztek substancji, które przywarły do ścianek naczynka wagowego; uważaj, aby nie rozsypać substancji**);
5. Opróżnione, zamknięte naczynko wagowe zważ ponownie na wytarowanej wadze analitycznej (**UWAGA: ważenie pustego naczynka i naczynka z Na_2EDTA wykonaj na tej samej wadze**); zanotuj masę pustego naczynka wagowego;
6. Splucz Na_2EDTA z lejka do kolby miarowej przy pomocy wody destylowanej, napełnij kolbę wodą destylowaną do $\frac{2}{3}$ objętości, zamknij kolbę i pozostaw na kilka dni w celu rozpuszczania Na_2EDTA (**UWAGA: rozpuszczanie Na_2EDTA można przyspieszyć przy pomocy ultradźwięków**); po rozpuszczeniu Na_2EDTA uzupełnij zawartość kolby wodą destylowaną do kreski, zawartość kolby **BARDZO DOKŁADNIE** wymieszaj.

B. Oznaczanie twardości całkowitej wody wodociągowej (zawartości sumy Ca^{2+} i Mg^{2+})

1. Biuretę umieść w statywie, przepłucz wodą destylowaną, a następnie niewielką ilością titranta (0,02 M Na_2EDTA); napełnij biuretę roztworem Na_2EDTA ;
5. W dwóch czystych kolbach stożkowych o pojemności $250\text{--}300 \text{ cm}^3$ umieść po 50 cm^3 badanej wody, **do odmierzania roztworu użyj cylindra miarowego 50 cm^3** ;
5. Do zawartości kolb dodaj po 25 cm^3 buforu amonowego o pH 10 (do odmierzania buforu użyj cylindra miarowego);
6. Do kolb dodaj szczyptę stałego wskaźnika – mieszaniny czerni eriochromowej T z chlorkiem sodu (wskaźnik dostępny w laboratorium jest już gotową mieszaniną); po dodaniu wskaźnika zawartość kolb dokładnie wymieszaj (rozpuszczanie czerni eriochromowej T zachodzi powoli) – **barwa roztworu nie może być zbyt ciemna**;

7. Zawartość kolb miareczkuj **powoli** za pomocą titranta (0,02 M Na₂EDTA) do zmiany barwy z winnoczerwonej na niebieską (barwa w punkcie końcowym powinna być czysto niebieska); miareczkowanie powtórz dwa razy, każdorazowo uzupełniając roztwór w biurecie.

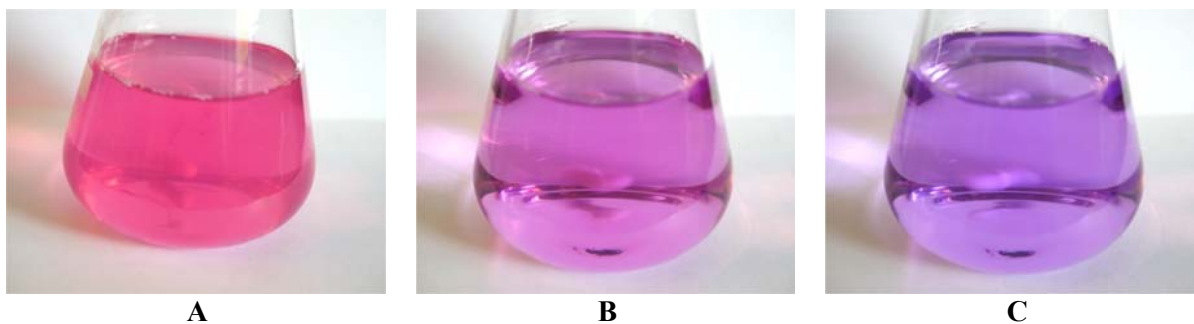

Rys. 1. Miareczkowanie wobec czerni eriochromowej T: początkowa barwa roztworu (A); roztwór tuż przed punktem końcowym miareczkowania (B); barwa roztworu w punkcie końcowym (C)

Uwaga: W celu łatwiejszego wychwycenia barwy punktu końcowego w kolbie stożkowej umieść ok. 50 cm³ wody, 25 cm³ buforu amonowego o pH 10 oraz szczyptę czerni eriochromowej T. Barwa tak uzyskanej mieszaniny odpowiada barwie punktu końcowego miareczkowania.

C. Oznaczanie zawartości jonów wapnia i magnezu w wodzie mineralnej

1. Oznacz sumaryczną zawartość wapnia i magnezu w wodzie zgodnie z **opisem w punkcie B**.
2. W dwóch czystych kolbach stożkowych o pojemności 250–300 cm³ umieść po 50 cm³ badanej wody, **do odmierzenia roztworu użyj cylindra miarowego 50 cm³**;
2. Do zawartości kolb dodaj po 5 cm³ roztworu NaOH (6 M) (do odmierzenia zasady użyj cylindra miarowego lub dozownika zamontowanego przy butelce z zasadą);
3. Do kolb dodaj szczyptę stałego wskaźnika – mieszaniny mureksydu z chlorkiem sodu (wskaźnik dostępny w laboratorium jest już gotową mieszaniną); po dodaniu wskaźnika zawartość kolb dokładnie wymieszaj (rozpuszczanie mureksydu zachodzi powoli) – **barwa roztworu nie może być zbyt ciemna (barwa powinna być podobna do miąższu arbuza)**;
4. Zawartość kolb miareczkuj **powoli** za pomocą titranta (0,02 M Na₂EDTA) do zmiany barwy z czerwonej na fioletową (fiołkową); miareczkowanie powtórz dwa razy, każdorazowo uzupełniając roztwór w biurecie do poziomu „0”.

Rys. 2. Miareczkowanie wobec mureksydu: początkowa barwa roztworu (A); roztwór tuż przed punktem końcowym miareczkowania (B); barwa roztworu w punkcie końcowym (C)

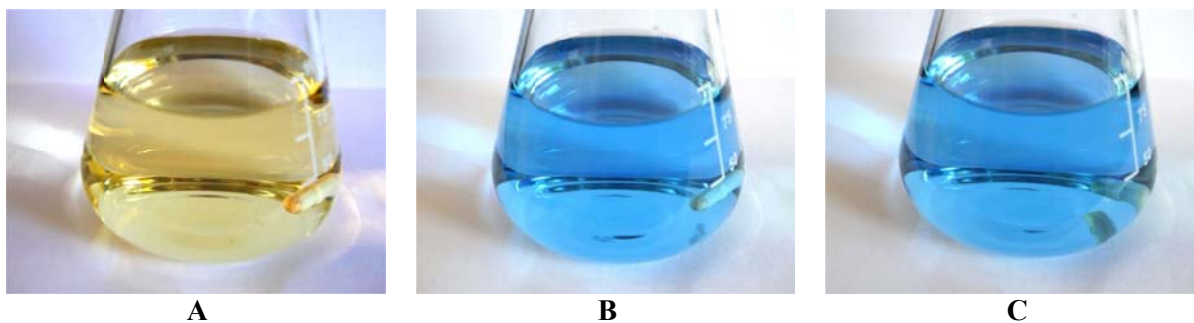
Uwaga: W celu łatwiejszego wychwycenia barwy punktu końcowego w kolbie stożkowej umieść ok. 90 cm^3 wody, 1 cm^3 roztworu chlorku magnezu ($0,1 \text{ M}$), 5 cm^3 roztworu NaOH (6 M) oraz szczyptę mureksydu. Barwa tak uzyskanej mieszaniny odpowiada barwie punktu końcowego miareczkowania.

D. Wyznaczanie pojemności jonowymiennej jonitu

1. W małej zlewce (100 cm^3) na wadze technicznej odważ 5 g kationowej żywicy jonowymiennej.
2. Plastikową końcówkę do pipety 10 cm^3 (tzw. tips do pipety) umieść pionowo w statywie, umieść w jego zwężeniu mały zwitek waty. Pod tak zaimprovizowaną kolumną chromatograficzną umieść zlewkę.
3. Sporządź zawiesinę jonitu w małej ilości wody destylowanej i przelej ją do przygotowanej końcówki. Wypłucz i przenieś cały jonit ze zlewki do kolumny. Przepłucz złożę jonitu w kolumnie małą objętością (około 10 cm^3) wody destylowanej.
4. Pod kolumnę podstaw **kolbę miarową** 100 cm^3 .
5. W zlewce 200 cm^3 na wadze technicznej odważ 5 g chlorku sodu. Do zlewki dodaj 100 cm^3 wody destylowanej (objętość wody zmierz cylindrem miarowym). Zawartość zlewki zamieszaj do rozpuszczenia chlorku sodu.
6. Za pomocą cylindra miarowego na szczyt kolumny wlewaj powoli 50 cm^3 roztworu chlorku sodu. Wyciek z kolumny (eluat) zbieraj w podstawionej kolbie miarowej. Po przepuszczeniu solanki przepłucz kolumnę 10 cm^3 wody destylowanej (wyciek zbieraj do tej samej kolby).
7. Zawartość kolby miarowej uzupełnij „do kreski” wodą destylowaną (użyj tryskawki) i **bardzo dokładnie wymieszaj**.
8. Czystą pipetę jednomiarową o pojemności 10 cm^3 przepłucz przygotowanym roztworem próbki;
4. W dwóch czystych kolbach stożkowych o pojemności $250\text{--}300 \text{ cm}^3$ umieść po 10 cm^3 badanego roztworu, **do odmierzenia kwasu użyj pipety jednomiarowej**;
5. Zawartość kolb rozcieńcz wodą (dodaj po około 50 cm^3 wody destylowanej);
6. Do zawartości kolb dodaj po 3-4 krople roztworu błękitu bromotymolowego;

7. Biuretę umieść w statywie, przepłucz wodą destylowaną, a następnie niewielką ilością titranta (0,1 M NaOH); napełnij biuretę roztworem wodorotlenku sodu;

8. Zawartość kolb miareczkuj za pomocą titranta (0,1 M NaOH) do zmiany barwy z **żółtej na niebieską** (w okolicach punktu końcowego może pojawić się zielone zabarwienie roztworu, przechodzące w niebieskie po dodaniu kropli titranta); miareczkowanie powtórz dwa razy, każdorazowo uzupełniając roztwór w biurecie do poziomu „0”.

Rys. 2. Miareczkowanie z użyciem błękitu bromotymolowego: punkt końcowy – 5% (A); punkt końcowy (B); punkt końcowy + 5% (C)

Jonit z kolumny wyrzuć do pojemnika na odpady chemiczne.

Wszystkie roztwory po wykonaniu ćwiczenia można wylać do zlewu

Opracowanie wyników

ad pkt. B

1. Wykorzystując dokładną masę naważki Na₂EDTA oblicz stężenie roztworu kompleksonu.
2. Wiedząc, że EDTA reaguje z jonami metali w stechiometrii 1:1 oblicz sumaryczną liczbę moli jonów Mg²⁺ i Ca²⁺ w 50 cm³ wody. Przelicz wynik na objętość 1 dm³ wody i wyraż go w [mmol/dm³].
3. Wyraż twardość wody w stopniach niemieckich [dH].
4. Porównaj uzyskaną wartość z twardością deklarowaną na stronie internetowej przez dostawcę wody wodociągowej w Poznaniu (Aqunet).

ad pkt. C

1. Wykorzystując dokładną masę naważki Na₂EDTA oblicz stężenie roztworu kompleksonu.
2. Wiedząc, że EDTA reaguje z jonami metali w stechiometrii 1:1 oblicz sumaryczną liczbę moli jonów Mg²⁺ i Ca²⁺ w 50 cm³ wody wykorzystując wynik miareczkowania wobec czerni eriochromowej T. Przelicz wynik na objętość 1 dm³ wody i wyraż go w [mmol/dm³].
3. Wiedząc, że w środowisku silnie zasadowym (próbka zalkalizowana NaOH) z roztworem EDTA reagują tylko jony Ca²⁺ oblicz ich zawartość w 50 cm³ wody wykorzystując wynik miareczkowania wobec mureksydu. Przelicz wynik na objętość 1 dm³ wody i wyraż go w [mmol/dm³] oraz w [mg/dm³].
4. Oblicz zawartość jonów Mg²⁺ z różnicy zawartości sumy jonów Mg²⁺ i Ca²⁺ i zawartości jonów Ca²⁺. Wynik wyraż w [mmol/dm³] oraz w [mg/dm³].
5. Porównaj uzyskane wyniki z wartościami deklarowanymi przez producenta.

ad pkt. D

Badany jonit występuje w formie wodorowej (centra jonowymiennie związane są z jonem H⁺). Przepuszczenie przez jonit roztworu NaCl powoduje wymianę jonów H⁺ kationitu na jony Na⁺. Jony H⁺ przechodzą do roztworu, w konsekwencji w eluacie znajduje się kwas solny. Liczba moli kwasu solnego powstałego po wymianie jonowej jest równa liczbie moli jonów H⁺ pierwotnie związanych z jonitem.

1. Na podstawie wartości stężenia NaOH oraz zużytej objętości titranta oblicz ilość moli HCl obecnych w 10 cm³ próbki (objętość użyta do miareczkowania).
2. Oblicz, ile moli HCl znajduje się w 100 cm³ roztworu (cała objętość eluatu zebrana w kolbie miarowej).
3. Oblicz, ile moli jonów H⁺ związanych jest z 1 kg jonitu. Jest to tzw. pojemność jonowymienna (sorpcyjna) kationitu.
4. Oblicz, ile litrów wody wodociągowej o twardości wyznaczonej w punkcie B można pozbawić jonów Ca²⁺ i Mg²⁺ za pomocą 1 kg badanego jonitu (zwróć uwagę, że jony wapnia i magnezu są dwudodatnie).